

Johannes Rutgerslezing 2015

Seks in het selfietijdperk Over beeldcultuur, uiterlijk en seksuele identiteit

Liesbeth Woertman

Beeldcultuur 1

De titel Seks in het selfietijdperk zie ik als een metafoor, als een sterk tijdsbeeld. Mensen nemen veel foto's van zichzelf. Dat is een relatief nieuw fenomeen. Lange tijd namen we een foto van andere mensen en van de omgeving waar we waren. Nu maken we een foto van onszelf met op de achtergrond andere mensen of de omgeving. We hebben blijkbaar een sterke innerlijke behoefte om te laten zien waar we zijn. We hebben blijkbaar een drang om vast te leggen waar we zijn. Liefst een achtergrond van bekende of nog beter beroemde plekken en mensen. Deze foto's worden via internet getoond. Verbazingwekkend dat een nieuwe profielfoto 150 *likes* kan opleveren of een selfie met de Trevifontein er achter.

Wat doen we met elkaar. Wat willen we van elkaar. Wat is de invloed van al die beelden op onze definitie van seksualiteit, identiteit en mannelijkheid en vrouwelijkheid. Ik probeer in deze lezing mijn zoektocht en verwondering met u te delen.

Heeft u de zomergast Simone van Saarloos gezien? Een prachtige jonge vrouw van 25 met mooi roosig haar. Haar kuif deed me denken aan het haar van Greta Garbo. Een stevige vrouw, een sportieve vrouw, zij heeft op hoog niveau rugby gespeeld. Zij is filosofe en columnist voor NRC next. Heeft u een beeld van haar? Het eerste fragment dat ze liet zien was van een jongen die werd gepijpt. Je zag alleen zijn hoofd. Headshot. Er was in ieder geval genoeg ruimte om zelf dingen in te vullen omdat niet alles werd vertoond. Van Saarloos pleit voor ruimte, voor het niet weten, voor de twijfel. Maar waarom koos zij dit fragment uit om ons te laten zien. Wat wilde ze hiermee zeggen? Zijn gezicht met allerlei emoties was mooi. Dit soort beelden wordt nauwelijks vertoond. De film was door een vrouw gemaakt als tegenhanger van de bestaande porno. Zijn dat overtuigende argumenten om dit soort beelden te laten zien? Ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat

er ook voor dit fragment gekozen is om te choqueren. Voor de kijkcijfers. Maar wil ik de seksualiteit van een ander wel zien op beeld? Is deze film niet net zo goed objectivering van een mens? In dit geval objectivering van een man met als doel opwinding te genereren bij de kijker. Helpt dit beeld niet net zo goed mee aan de versmalling van het begrip seksualiteit tot fysiologische ontlading. Wat doen al die digitale beelden over perfectie en seksualiteit met ons?

De zomergast daarna was Adriaan Geuze die mij leerde op een nieuwe manier naar het landschap in Nederland te kijken. Een mooie man, een veertiger, met een open gezicht, die geestdriftig sprak over de opbouw van Nederland. Vooral het fragment over de lelijkheid van gebouwen langs een groot deel van onze snelwegen vond ik indrukwekkend. Hij wees mij als kijker overtuigend op het feit dat niemand deze lelijkheid had besteld maar dat deze wanorde en rommeligheid een effect was van regels en procedures die goed waren uitgevoerd. Dat gevoel dat niemand nog greep heeft op het grote geheel, raakte me. We zien het in de zorg. We zien het in het onderwijs. Niemand wil een lelijk landschap. Niemand wil slechte zorg en slecht onderwijs en toch gebeurt het omdat de regels en procedures het gewonnen lijken te hebben van onafhankelijk denken met een warm hart. De menselijke maat lijkt zoek.

Wat probeer ik hier nu aan elkaar te knopen. Zou het zo kunnen zijn dat we een grote behoefte hebben aan schoonheid omdat er zoveel lelijkheid om ons heen is. Zou het zo kunnen zijn dat we een grote behoefte hebben aan schoonheid omdat we ons zo ontheemd voelen. We voelen ons ontheemd omdat we niet meer weten wie de woorden ikt en wie het gewicht. En dat het geen 'wie' meer is die bepaalt maar 'de regels en de procedures'. Een abstracte, digitale wereld die gehackt kan worden, waardoor ons hele leven plat komt te liggen, als onze telefoons en computers het niet meer doen. De techniek heeft ons overgenomen of overdrijf ik nu. Onzekerheid over wie we zijn en wat we zijn maakt dat we onze toevlucht nemen tot ons lichaam.

Controle

Het meest nabije om uitdrukking te geven aan wie en wat we zijn is het lichaam waar we controle over den-

ken uit te oefenen middels diëten, sporten en cosmetische chirurgie. Controle willen hebben zien we in uitvergroete vorm bij mensen met een dwangstoornis. Damiaan Denys, psychiater en filosoof en de laatste zomergast van dit seizoen is behandelaar van mensen met een dwangstoornis. Ook de Body Dysmorphic Disorder is een goed voorbeeld van een doorgeslagen idee van controle willen uitoefenen. Controle over je lichaam of je leven willen hebben zegt dat je geen controle ervaart. Door middel van het uitoefenen van rituele handelingen proberen we de angst die het ongecontroleerde oproept te beteugelen. Maar juist daardoor raken we verstrikt. Denys liet een fragment zien van een meisje dat zichzelf de hele dag fotografeerde met haar mobiele telefoon. Zij vertrouwde zichzelf niet en was bang dat ze iemand zou vermoorden. Om die gedachte en dat gevoel tegen te gaan, fotografeerde zij zichzelf, als een soort extern geheugen, om te kunnen laten zien aan anderen wat ze had gedaan.

Mannelijkheid en vrouwelijkheid 1

Wie neemt er in onze samenleving de positie in van kijker? En wie van de bekekene? De vrouw heeft altijd de positie van de bekekene gehad. De vrouw is het erotisch spektakel. En als je in de positie van de bekekene zit, ben je kwetsbaar voor reacties op je uiterlijk. Maar zoals ik met het voorbeeld van Headshot liet zien, zijn die posities van kijker en bekekene niet in beton gegoten. Zij zijn heel langzaam aan het schuiven. Dat heeft te maken met het toenemende aantal vrouwen die hoger opgeleid zijn, waardoor meer vrouwen economisch zelfstandig kunnen worden, en de invloed van het internet. Als de positie en rol van vrouwen verandert dan moet de rol van mannen mee veranderen. Cosmeticamerken werpen zich nu op mannen met het ontwikkelen van producten speciaal voor hen. De nieuwe Dove-reclame is een mooi voorbeeld omdat zij hun mannenlijn aanprijzen met het woord *care*. Zorg: toch lang een woord dat aan vrouwelijkheid was gebonden. In 2015 wordt de nieuwe man verleid tot het gebruik van allerlei verzorgingsproducten met het woord *care*. Met ontbloot, gespierd bovenlijf, maar niet té, verzorgt de man glimlachend zijn gezicht en lichaam, met een klein kind in zijn nabijheid. Wie vindt dit een gekke reclame?

Vrouwelijkheid en mannelijkheid verwijzen naar elkaar en zijn niets op zichzelf. De druk op mannen om meer aan hun uiterlijk te doen is al begonnen. Ook omdat er een hoop geld te verdienen valt, maar dat is niet het punt wat ik wil maken. Mannen gaan meer aan hun uiterlijk doen, omdat zij zich steeds meer in de positie van de bekekene gaan bevinden. Zij zijn niet meer de enige die de definitie van seksualiteit bepalen.

De rol van het internet met zijn eenvoudige toegankelijkheid voor seksuele beelden, geeft een nieuwe dimensie aan seksualiteit en aan de betekenis van mannelijkheid en vrouwelijkheid. Wij zijn allemaal kijkers geworden. Of moet ik het woord voyeurs gebruiken?

Want het woord kijken lijkt zo neutraal, maar we kunnen niet onbevooroordeeld kijken. In ons kijken is direct een oordeel verweven. We zoeken en scrollen naar opwindende beelden en blijven zelf uit beeld. Dat is mogelijk. We blijven zelf uit beeld of geven ons een andere naam, een andere leeftijd, een andere sekse. We gebruiken het beeld van een ander voor ons verlangen. We maken van die ander een ding. Maken we met die beweging ook van onszelf een ding? Kun je zelf subject blijven als je een ander objectieveert?

Transparantie 1

Een overmaat aan prikkels, informatiebrokken en impulsen verandert onze aandacht radicaal. De waarneming wordt gefragmenteerd en versnipperd. Lang bij iets verwijlen, lang bij iets stilstaan, maakt ons betere luisteraars en creatief. In contemplatieve toestand treden we uit onszelf en dompelen we ons onder in de dingen. Zo kan er iets nieuws ontstaan. De Koreaans Duitse filosoof Han schrijft in zijn essay 'De vermoeide samenleving' dat "wij leven in een wereld die bijzonder arm is aan onderbrekingen, aan tussenruimte en tussentijd". In de hectiek van vele prikkels kan alleen maar herhaling optreden en niets vernieuwend. "Transparant worden de dingen als ze hun eigenheid verliezen en alleen nog in prijs worden uitgedrukt", zegt Han. De transparante samenleving is een hel van het gelijke. Het vreemde, het rommelige, het chaotische, het anders zijn, verstoort de gladgestreken communicatie van het gelijke. Alleen een machine is transparant.

In de Wall Street Journal stond een artikel van Laura Berman met de titel 'Seks (en liefde) zal onconventioneel zijn dan ooit'. Haar stelling is dat dankzij seksrobots, seksapps, hersenstimulatie en andere nieuwe technologie onze seksuele ervaringen in de toekomst gevarieerder, vrijer en veiliger zullen zijn. Zij schrijft: "Futuristen voorspellen dat er over vijf à tien jaar robots op de markt zullen komen die er levensecht uitzien en ook aanvoelen, robots waar je mee kunt knuffelen en waar je seks mee kunt hebben. Je kunt je eigen partner ontwerpen, compleet met de gewenste stem en de kunstmatige intelligentie om op het juiste moment lieve woordjes in je oor te fluisteren".

Veiliger zal de robotseks zeker zijn. Er zullen geen ziektes overdragen worden en je kunt niet zwanger worden. Dus ja, veiliger zal de robotseks zijn. Maar wat bedoelt de schrijfster met gevarieerder en vrijer? De sterke scheiding tussen homo en hetero zal verdwijnen en dat lijkt me een pluspunt. Maar haar idee van vrijheid deel ik niet. Zij stelt dat: "we de komende tien jaar stormachtige ontwikkelingen zullen zien, steeds meer stimulans in steeds minder tijd, snelle kortstondige relaties en spectaculaire manieren om seks opwindender te maken. Aan de andere kant een toename van het aantal seksverslaafden en een afname van de emotionele betrokkenheid bij de partner. Mensen worstelen met existentiële depressies en eenzaamheid als gevolg van een gebrek aan diepgaand wezenlijk contact". En

dan eindigt ze met: "maar in de toekomst zal de vrijheid als overwinnaar uit de strijd komen. Als ik naar de toekomst van seks en relaties kijk, dan zie ik dit: een overdaad aan liefde en een samenleving van mensen die niet bang zijn om zich open te stellen voor alle verschillende mogelijkheden".

Ik zie vooral in deze redenering dat seks een nog sterker consumptie-artikel gaat worden. De relatie met vrijheid zie ik helemaal niet. De vrijheid die wij in het Westen ervaren, is samen met het idee van de maakbare mens de belangrijkste leugen van vandaag. De socioloog Zygmunt Bauman vat het mooi samen: "Nooit waren we zo vrij. Nooit hebben we ons zo machteloos gevoeld. Dat wij op seksueel gebied zo ongeveer alles uitproberen wat vroeger verboden was, mogen we nu doen omdat een dergelijke vrijheid berust op onverschilligheid". Wat de seksrobot te maken heeft met liefde weet de auteur ook niet goed, vandaar dat het in de titel tussen haakjes is gezet, vermoed ik.

Haar eindzin is volkomen uit de lucht gegrepen, want als je dan met je zelfontworpen partner die lieve woordjes op het juiste moment in je oor fluistert op de bank zit, functioneer je in een gesloten systeem. In mijn visie leidt deze geslotenheid tot narcisme, verstarring en dorheid en een grote doodsangst dat de batterijen ermee ophouden.

Alleen een machine is transparant. Intermenselijke transparantie is een utopie. Juist het andere brengt leven in de relatie. De transparantiedwang ontbeert tederheid. Sennett schrijft: "In plaats van begrip voor het gelijke, van transparante gelijkheid, betekent autonomie echter dat je accepteert wat je in die ander niet begrijpt". Een transparante relatie is een dode relatie, waaruit elke aantrekking ontbreekt en al het leven is verdwenen. Totaal transparant is alleen het dode.

Beeldcultuur 2

Nu weer terug naar de beeldcultuur vol gemanipuleerde ideaalbeelden over mannen en vrouwen, over uiterlijkheden en sexy zijn.

We gebruiken beelden van anderen om ons aan te spiegelen, om onze verlangens op te projecteren en om daar lust aan te beleven. Michel Foucault maakt onderscheid tussen lust en verlangen. Verlangen is voor Foucault onvermijdelijk gekoppeld aan een tekort. We zien dat reclames sterk inspelen op dat gevoel van tekort komen. Wie eindeloos begeert, heeft een eeuwig tekort. Wat je ook koopt, die dure crème die je eeuwige jeugd belooft of die designtas, geeft enkel een kortstondig moment van bevrediging maar al snel wordt het jachtseizoen weer geopend.

De lust, het plezier, bevrijdt subjecten van hun subjectivering en opent mogelijkheden voor een andere ervaring. Lust heeft in de visie van Foucault meer te maken met spel en plezier maken. Jezelf en de ander ontdekken in de fysieke aanraking. Deze benadering van seksualiteit als ontdekkingstocht van jezelf en de ander dreigt in de digitale wereld te verdwijnen. De

verwonderde aanraking die niet perse ergens toe hoeft te leiden. Die niet een van te voren bepaald doel heeft. Die niet hoeft te scoren maar open is. In de aanraking kan ik spelen en ontdekken. In de aanraking kan ik ervaren dat ik er mag zijn. In de aanraking kan ik mij omarmd en gesteund voelen. In de aanraking kan ik mij angstig voelen omdat ik me op onbekend terrein begeef, de tussenruimte. In de aanraking kan ik me opgewonden voelen, waar ga ik heen, wat maak ik mee, wat ervaar ik. In de ervaring durven blijven, aandachtig zijn, met gespitste oren, maakt me open, maakt me ontvankelijk voor dat wat er kan gaan gebeuren. Dat is geen belevenis maar dat is leven.

Die vorm van seksualiteit is kostbaar, omdat die een vrije ruimte biedt voor ons mensen. Een vrije ruimte om onszelf op een andere manier te leren kennen en beleven. In die vrije ruimte doet seksuele identiteit er niet zoveel toe.

Identiteit

Doet seksuele identiteit er eigenlijk nog toe in een digitale wereld? In de psychologie is de omschrijving van identiteit: een gevoel van eenheid en consistentie, ongeacht tijd en plaats, ongeveer dezelfde te zijn. Tijd en plaats waren altijd belangrijke bouwstenen van een identiteit. Nu we zo mobiel zijn geworden en veel minder gebonden zijn aan tijd en plaats, wat voor effecten heeft dat op onze identiteitsbepaling en -beleving. Voor een coherente identiteit hebben we een goed functionerend geheugen nodig. Denk maar aan de ziekte van Alzheimer waar mensen niet meer op hun geheugen kunnen vertrouwen hoe snel de identiteit dan afbrokkelt. Als moderne mensen trainen we ons geheugen minder. We besteden ons geheugen uit aan de techniek. We hebben steeds meer apparaten die onze geheugenfunctie overnemen. Wat betekent dit voor onze identiteit? Wat betekent dit voor onze seksuele identiteit?

Aan de universiteit van Amsterdam is Annemarie van Oosten gepromoveerd op het onderwerp Wat doen het maken en plaatsen van sexy selfies op social media op het seksueel gedrag en seksuele zelfbeeld van jongeren? Wat is de invloed van al die beelden van jezelf op je identiteitontwikkeling? Wat is de rol van seksualiteit en er sexy uitzien?

Als kind in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw werd ik een keer per jaar gefotografeerd door de schoolfotograaf. Daarnaast had een vriendin van mijn moeder een camera en maakte foto's van ons tijdens onze eerste heilige communie en feesten als het 12,5 jarige huwelijk van mijn ouders. Ik sta er bijna altijd onzeker op. Ik wist me geen houding te geven als de camera op me werd gericht en meer dan een neplach kon ik er niet uitpersen. U begrijpt dat ik weinig foto's van mijzelf heb als kind en adolescent. We hadden slechts een spiegelkje in huis, namelijk een rond spiegelkje naast de kapstok waar mijn moeder een blik in wierp als ze het huis verliet. Mijn moeder was onze spiegel.

Met de opkomst van de mobiele telefoon, had iedereen ineens een camera. De manier waarop onze identiteit tot stand komt is echter niet veranderd: we spiegelen ons aan het dominante verhaal met de bijbehorende normen en waarden. De spiegel komt nu minder van de ouders, zoals in mijn jeugd en veel meer van de flatscreens. Het dominante verhaal luidt: iedereen kan perfect zijn, iedereen kan alles hebben. De impliciete boodschap luidt: als je maar voldoende je best doet. Paul Verhaeghe schrijft in zijn prachtige boek *Identiteit*: "De reclame gestuurde media brengen voortdurend de boodschap dat er voor elk verlangen een antwoord bestaat, op voorwaarde dat je het juiste product koopt".

Van Oosten zegt: "Op sociale media overheerst de cultuur van sexy zijn, er goed uit zien en het benadrukken dat je seksueel beschikbaar bent. Deze cultuur overheerst ook in meer 'traditionele' media zoals TV en advertenties".

Het lijkt er dus op dat sociale media een platform zijn voor seksuele exploratie. Vooral tieners met beginnende seksuele interesse kijken naar de sexy selfies van anderen, waarschijnlijk om te leren hoe je je sexy moet gedragen. Dit betekent dat sociale media gebruikt kunnen worden bij het vormen van een seksueel zelfbeeld. Uit één van Van Oostens nieuwste studies blijkt dat het plaatsen van sexy foto's van jezelf op sociale media er voor zorgt dat eigenschappen zoals sexy, wild en verleidelijk zijn, belangrijker worden voor je identiteit. Vrouwen en meisjes plukken de vruchten van hun 'sexy-zijn' en hebben de voorheen mannelijke cultuur van seks en pornografie omarmd, schrijft Van Oosten. Maar ik vraag me af wat hier nieuw aan is en of we hier blij mee moeten zijn. Jezelf tentoonstellen om te kunnen bestaan, maakt dat we het idee ontwikkelen dat we alleen bestaan als we gezien worden. Door de tentoonstellingsdwang, die alles blootstelt aan de zichtbaarheid, wordt het lichaam ontvreemd. Het lichaam, het gezicht wordt tot een ding, een expositie.

Maar ik denk nog aan iets anders. De theorie van *embodied cognition*. Wij denken met ons lichaam en we leren met ons lichaam. In het belichaamde denken wordt het lichamelijke handelen centraal gesteld. Linda Butler heeft de relatie tussen cultuur, denken, doen en gender doordacht. Ze gebruikt het woord performativiteit om uit te leggen dat het begrip geslacht een construct is, gebaseerd op ons handelen.

Jonge mensen die in contact komen met seksuele beelden, ervaren seksuele opwinding aan die beelden in een lichaam dat sterk aan het veranderen is. Een nieuw lichaam met nieuwe gevoelens en vormen, dat zij nog niet eigen hebben gemaakt. In dat lichaam in verandering seksuele opwinding ervaren aan digitale seksuele beelden, zonder aanraking, zonder een ander die reageert, zonder geur, wat gaat dat betekenen voor de seksuele identiteit. Kunnen we nog in zo'n lichaam wonen?

Mannelijkheid en vrouwelijkheid 2

'Mannelijke meisjes en vrouwelijke jongens meer gepest', zo meldt een onderzoek van Movisie juni 2015. Op 25 juni 2015 vond in het stadhuis Utrecht het debat 50 tinten roze en blauw plaats over hoe dit probleem aan te pakken. Als jongens armbandjes dragen of meisjes kort haar hebben, keuren leeftijdsgenootjes dat fel af. In interviews vertellen jongeren dat zij werden uitgesloten, uitgescholden of opgesloten in de wc. Dit beeld wordt bevestigd door een grootschalig onderzoek door de Universiteit van Amsterdam. Niet alleen op school, ook thuis wordt gendernonconform gedrag afgewezen.

Op de catwalk geldt *gender bending* sinds twee seizoenen als een belangrijk thema. In modeshows lopen mannen in vrouwenkleden en in Londen opende een warenhuis een genderloze afdeling.

Jelle Haen, 21 jaar, met zijn hoge jukbeenderen, lichtblauwe ogen met lange wimpers en volle lippen kan prima door voor zowel een jongen als een meisje. Ook in het dagelijks leven voelt Haen zich mannelijk en vrouwelijk. Vrouw worden wil hij niet. 'Ik walg totaal niet van mijn lichaam. Ik ben Jelle', zegt hij in een interview in het NRC van afgelopen juli. Ook in Amsterdam werd begin dit jaar de winkel Nobody Has to Know geopend, een genderloze modewinkel met uniseks kleding. Aan de ene kant is op de basisschool een sterke disciplinerende waarneembaar van dit gedrag, van de andere kant is *gender bending* in de mode.

Het internet maakt het mogelijk seksuele beelden te ontvangen en zelf seksuele inhoud te creëren, te versturen en te beoordelen en *real-life* te communiceren met andere Internetgebruikers. Doordwaard schrijft in haar proefschrift dat het gemak waarmee in dergelijke seksgerelateerde online gedragingen kan worden deelgenomen ertoe leidt dat jongeren met internet een uniek platform hebben voor seksuele exploratie en interactie - een belangrijke context voor adolescent seksuele ontwikkeling.

Transparantie 2

Transparantie is niet het medium van de schoonheid. Volgens Walter Benjamin kan het schone niet bestaan zonder de verhulling. Het erotische heeft niets te maken met wat eenduidig is en aanwijsbaar. Transparantie is obsceen omdat er niets verhuuld wordt en alles uitgeleverd wordt aan de blik. Veel van de beelden in onze tijd zijn pornografisch doordat ze willen charmeren en daardoor elke semiotische intensiteit missen. De filosoof Han schrijft: "De pornografische, cultuurloze beelden in de visuele media geven ons niets meer te lezen; ze werken als een reclameposter: rechtstreeks, van dichtbij, infecterend."

Waar transparantie heerst, is alle ruimte voor vertrouwen weg. Dat is een groot probleem in de liefde omdat de Eros zich richt op de ander die zich niet laat gelijkstellen met jouw ik. Herkennen wij de ander nog in zijn anders zijn? Of zien we alleen nog betekenis in

iets waar we ons terugzien. Eros maakt het mogelijk de ander te ervaren in zijn anders zijn en juist dat anders zijn bevrijdt ons uit de narcistische hel. Eros brengt een vrijwillige overgave tot stand. Han verwoordt het prachtig waar hij schrijft: "Het subject van de liefde overkomt een bijzondere zwakte die echter tegelijkertijd gepaard gaat met een gevoel van kracht, een gevoel dat niet de autonome prestatie is van de eenling, maar het geschenk van de ander."

Als de ander wordt gezien als seksobject, is er geen jij meer met wie je een verhouding aangaat. Een seksobject kun je aanzetten, pakken, gebruik van maken maar niet aanspreken. Het heeft namelijk geen gezicht.

Contact

Al die technisch nieuwe speeltjes, seksrobots, viagra en seksuele beelden op het internet gaan uitsluitend over de fysiologische kant van seksualiteit. Seks als koopwaar. De sociale en psychologische dimensies van seksualiteit gaan over creëren, spelen, macht, uitwisseling, afstand en verbinding. Aangeraakt worden door een ander, gezien worden door een ander, bevestigd worden in je bestaan, geeft grond en ruimte. Er lijkt een grote honger te zijn naar gezien worden. Juist omdat het niet duidelijk is wie de Ander is? Juist omdat we niet meer weten wie we zijn en lichamelijk bevestigd willen worden in ons bestaan. Kent u het begrip huidhonger? Mensen kwijnen weg als ze niet of te weinig worden aangeraakt. Aanraken en aangeraakt worden, vormt de basis van wie wij zijn. Aanrakingen en strelingen zijn geen voorspel maar een kwaliteit op zichzelf. Wij worden een ik door de handen en de ogen van een ander.

Hoopvol vond ik een interview met de 31-jarige tv-maker Nicolaas Veul. Hij heeft een documentaire gemaakt over seksualiteit: 'Een man weet niet wat hij mist'. Hij zegt: "We zien seks als iets wat we consumeren, een lekker kontje, grote tieten. De pornificering heeft invloed op hoe ik seks beleef. De beste seks heb je als je wezenlijk contact maakt met je bedpartner. Als je juist al die uiterlijkheden los kan laten. Wie leert je dat nou nog? Niemand. Seksualiteit ontwikkelen we in ons een-tje achter de computer" (NRC 29 augustus 2015). Toch heeft hij door dat wezenlijk contact maken, aandachtig aanwezig zijn in de ervaring, de sleutel is.

Het lichaam is altijd in het nu. Maar wij dwalen alle kanten op en zijn waar onze aandacht is. Emotie= energie in beweging, om onze gehechtheid aan onze verzonden identiteit los te laten, om te kunnen zijn. Volledig verschijnen in je ervaring. Niet overspoelen, niet volproppen met beelden en letters, maar rustig tot je nemen, herkauwen en verbinden met wat er al is. Aanwezig zijn in het moment. We hoeven nergens heen en we hoeven niets te doen om in het heden te zijn. Lees het mooie boek Kairos van Joke Hermsen. Of pak een boek over mindfulness.

Een ander is er niet om te hebben maar een ander mens is om mee te zijn.

Ik eindig met een fragment van Rainer Maria Rilke omdat dichters het wezenlijke veel beter kunnen zeggen dan wetenschappers.

Ontluiken

Ik wil ontluiken
Ik wil nergens gesloten blijven
Want waar ik gesloten ben
Daar ben ik onwaarachtig.

Bronnen

- Bataille, G. (1961). *De innerlijke ervaring*. Hilversum: Gooi & Sticht.
- Bauman, Z. (2011). *Vloeibare tijden. Leven in een eeuw van onzekerheid*. Zoetermeer: Klement/pelckmans
- Berman, L. (2015). *Seks (en liefde) zal onconventioneler zijn dan ooit*. The Wall Street Journal. Dossier moderne liefde.
- Braidotti, R. (1990). *Beelden van de leegte. Vrouwen in de hedendaagse filosofie*. Kampen: Kok Agora
- Doornwaard, S. (2015). *It's kind of an exciting story. The role of internet in adolescent sexual development*. Ridderprint BV, the Netherlands.
- Driel, van S. (2012). *De strijd van het kleine meisje. Een filosofie van anorexia*. Masterthesis, EUR.
- Foucault, M. (1984a). *De wil tot weten. Geschiedenis van de seksualiteit*. Nijmegen: Sun.
- Foucault, M. (1984b). *Het gebruik van de lust. Geschiedenis van de seksualiteit 2*. Nijmegen: Sun.
- Foucault, M. (2006). *De woorden en de dingen. Een archeologie van de menswetenschappen*. Amsterdam: Boom.
- Groot, G. (1996). *Vier ongemakkelijke filosofen Nietzsche, Cioran, Bataille, Derrida*. Nijmegen: Sun.
- Han, Byung-Chul (2014). *De vermoeide samenleving. De transparante samenleving. De terugkeer van Eros*. Amsterdam: Van Gennep.
- Irigaray, L. (1981). Als onze lippen elkaar spreken. In: *Dit geslacht dat niet (een) is*. Amsterdam: Holderlin.
- Kate, ten L. (1994). *De lege plaats*. Kampen: Kok Agora.
- Lerum, K., & Dworkin, S. L. (2009). "Bad girls rule": An interdisciplinary feminist commentary on the report of the APA Task Force on the sexualization of girls. *Journal of Sex Research*, 46, 250-63. doi:10.1080/00224490903079542.
- Liss, M., Erchull, M. J., & Ramsey, L. R. (2011). Empowering or oppressing? Development and exploration of the Enjoyment of Sexualization Scale. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 37, 55-68. doi:10.1177/0146167210386119.
- Mulvey, L. (1975). *Visual Pleasure and Narrative Cinema*.
- Oosten, J.M.F. van, Peter, J., & Boot, I. (2014). Exploring associations between exposure to sexy online self-presentations and adolescents' sexual attitudes and behavior. *Journal of Youth and Adolescence*. Advance online publication. doi: 10.1007/s10964-014-0194-8
- Ringrose, J. (2010). Sluts, whores, fat slags and playboy bunnies: Teen girls' negotiations of "sexy" on social networking sites and at school. In C. Jackson, C. Paechte, & E. Renold (Eds.), *Girls and education 3-16: Continuing concerns, new agendas*. Basingstoke, UK: Open University Press.
- Verhaeghe, P. (2012). *Identiteit*. Amsterdam: De Bezige Bij.
- Woertman, L. (2013). *Psychologie van het uiterlijk. Tevreden met het uiterlijk, maar de perfectie lokt*. Lisse: Harcourt.
- Zubriggen, E., Collins, R. L., Lamb, S., Roberts, T., Tolman, D. L., Ward, L. M., & Blake, J. (2007). *Report of the APA task force on the sexualization of girls*. American Psychological Association. www.apa.org/pi/wpo/sexualization.html.